

Miskolci Egyetem
Bartók Béla Zeneművészeti Intézet

Magyar táncok a furulyaoktatásban

Garamvölgyi-Bene Beáta

Tanár-zenetanár (furulya) MA 120 kredites képzés

Konzulens: Széplaki Zoltán

Művésztanár

Miskolc

2014

Tartalomjegyzék

Bevezetés	3.
Általános információ a magyar táncokról	4.
XVI. századi gyűjtemények	6.
XVII. századi gyűjtemények	8.
Kájoni-kódex	9.
Vietórisz-kódex	10.
Lőcsei virginálkönyv	11.
Soproni virginálkönyv	12.
XVIII. századi gyűjtemények	13.
Sepsiszentgyörgyi kézirat	14.
Apponyi kézirat	15.
Lányi Zsuzsanna-féle kézirat	16.
Linus kézirat	17.
Magyar táncok előadói Magyarországon	18.
Camerata Hungarica együttes	18.
Musica Profana együttes	19.
Musica Historica együttes	20.
Magyar táncokat tartalmazó furulya-iskolák	23.
Véleményem a magyar táncok oktatásának fontosságáról	25.
Interjú Szabóné Bíró Klárával és Kovács Attilával	26.
Utószó	29.
Felhasznált irodalom	30.

Bevezetés

Témaválasztásom oka elsődlegesen a téma iránti érdeklődésem és személyes kötődésem, mivel csakúgy, mint zenénk, anyanyelvünk is egyedülálló Európában. Ezen túl, egyedinek érzem e téma feldolgozását.

Dolgozatom legfőbb célja az volt, hogy pontosabb képet kapjak a magyar táncokról, és behatároljam, hogy a mai furulyaoktatásban milyen szerepet is kap valójában a régi magyar tánczene. Bár a téma kutatásához megvannak az alapjaim, mivel főiskolai tanulmányaim során több alkalommal is foglalkozhattam a magyar zenével, magyar táncokkal, mégis egy számomra feltáró jellegű kutatást tartottam szükségesnek ahhoz, hogy ezekről a táncokról meglehetősen sok információt összegyűjtsek.

Általános információ a magyar táncokról

Ha megvizsgáljuk, hogy a köztudatban a magyar zene kapcsán milyen emlékein vannak, sajnos túlságosan szerény képet kapunk válaszként. Hiszen bizonytalanul nézünk szembe azzal a kérdéssel, hogy mi is tartozik a magyar muzsika tárgykörébe.

Hazánkat a történelmi viszályok nagyon megsínylették, nem csoda hát, hogy a hangszerismeretünk és a gyűjteményeink egy részei eltűntek a történelem viharában, és a megmaradt foszlányokat sokszor igen nehéz beazonosítani. Viszont magyar táncainkat megnézve, számtalan dologra következtethetünk a múltunkkal és történelmünkkel kapcsolatban.

Én azt vallom, hogy aki ebbe az országba született, ismerje a múltunkat, és a gyökereinket, legyen büszke arra, hogy magyarnak született. Hivatásomat tekintve, kötelességemnek is érzem azt, hogy a múltunk zenei vonatkozását feltárjam magam előtt, és továbbadjam növendékeimnek is.

Mint zenepedagógus, arra törekszem, hogy minél több gyermek érdeklődését felkeltsem a magyar nép zenéi, táncai iránt. Sajnos zeneiskolai kottaanyagainkat tekintve nem sok magyar táncal találkozhatunk. Ezek bemutatásával a későbbiekben fogok foglalkozni.

Véleményem szerint egy jó pedagógus feladata az, hogy megszerettesse a zenét, és ez által a tanítványok személyiségét is kedvezően befolyásolja. Mindehhez nagyon fontos, hogy megtaláljuk a megfelelő motivációs módszereket. A pedagógiában ismerhetjük azt a tényt, miszerint motiváció nélkül nem jön létre a tanulás. Tehát arra kell törekednünk, hogy a növendékünkben a motivált állapotot mindig fenntartsuk. Az egyik legfontosabb motivációs-anyag véleményem szerint a magyar táncok megtanulása. Amikor egy gyermek zenét kezd el tanulni, nemcsak a hangszert és a hangok világát ismeri meg, hanem a darabokon keresztül megismer más kultúrát és megtanulja megérteni azok szokásai, hagyományait. Véleményem szerint, zenetörténetünk megértéséhez nélkülözhetetlen, a magyar népzene kialakulásának ismeret.

Nagyon fontosnak tartom azt, hogy a furulyaoktatás egyik legfontosabb alapja a magyar zene megismerése, ezen belül a magyar táncok ismerete. Véleményem szerint ismerje meg minden magyar gyermek a múltunk városi kultúráit, szokásait, melyhez

nagy segítségünkre szolgálnak a táncok, és ezeken keresztül efféle ismeretekre tehetek szert.

Éppen ezért tanításunk során bele kell vezetnünk tanulmányai anyagainkba, hiszen ezek dallamai figyelmet felkeltő hatásúak, tartást sugároznak és a gyerekek zenei érzéküket, fejlesztik.

Számomra a magyar táncok oktatása nagyon fontos, mégpedig azért, mert így a népi kultúra iránti érdeklődést is el lehet mélyíteni a gyerekekben, és mindezekben keresztül megismerhetik a magyar zene stílusát és jellegzetességét.

Az a tapasztalatom, hogy a furulyaoltásban, sajnos nagyon kevés helyen foglalkoznak magyar táncok tanításával. Fő okát abban látom, hogy valójában nagyon sok pedagógus nem is ismeri ezeknek a gyűjteményeknek, forrásoknak táncait.

Viszont, véleményem szerint, ha a zenével, zenetörténettel foglalkozunk, elengedhetetlen a magyar népzene ismerete. Én magam is csak csekély magyar táncot tanultam a zeneiskolai tanulmányom során. Úgy gondolom, hogy soha, semmilyen életkorban nem késő elkezdni népi zenénk igazi értékeinek kutatását, megismerését.

Sokszor gondban vagyunk pedagógusként, hogy egy nemzeti ünnep alkalmával növendékünk milyen darabbal álljon színpadra. Ha a régi magyar táncok jobban a köztudatban szerepnének, a rendelkezésre álló furulyaiskolákban, és tanuló kottákban is nagyobb szerepet kapnának, egyszerűbb dolgunk lenne.

Magyar emberként azt gondolom, hogy elsősorban a saját nemzetünk megismerése, a legfontosabb, így a gyermekek oktatása során ezt mindig figyelembe kell vennünk. Nézzük hát sorra a gyűjteményeket a XVI. századtól a verbunkos korszak kezdetéig.

XVI. századi gyűjtemények

A történelemből tudjuk, a XVI. században 1541. augusztus 29-én az Oszmán Birodalom első hadai megszállták Buda várát. Ezzel a magyar Királyság területe három részre szakadt, és 150 éves török uralom veszi kezdetét, ami következtében a nemzeti érzelmek megerősödtek. Meg is említeném Tinódi Lantos Sebestyén nevét, aki verseivel és verseit lanton való kísérettel a nemzeti öntudatot erősítette. A legtöbb versét a hitóriás énekek műfajában írta. Leghíresebb szerzeménye az Eger vár védelméről született alkotás.

1. ábra Tinódi Lantos Sebestyén: Summáját irom Egör várának

¹„Egyes XVI. századbéli külföldi kiadványokban és gyűjteményes kéziratokban már olyan táncdallamokat is találunk, melyek vagy címükben jelzik, hogy magyar táncok, vagy –összehasonlítás alapján- anyagukból következtethetünk erre. „Hajdútánc, Magyar tánc, Magyar Passamezzo és Saltarello, Ungarescha, Bátori Tantz, Herceg és öfelsége magyar indulója című darabok mellett, sokszor egyéb feliratú táncok is magyar anyagot rejtenek. Jelenleg 21 ilyen táncdarab áll a rendelkezésünkre, melyek 9 magyar táncdallamnak a változásai.”

¹ Szelényi István: A magyar zene története II., Zeneműkiadó, Budapest, 1959.

² Ezeket a táncokat a ritmika és a forma hasonlósága kapcsolja össze. Általában két soros táncokról van szó, viszont a második sor általában kétfelé osztott. Semmiképpen nem keverendő össze a kanásztáncsal.

Különleges számomra, hogy a XVI. század zenei anyaga, csak csekély kötődést mutat Magyarországhoz, mivel a kiadók és a zeneszerzők külföldön éltek. Véleményem szerint, az Európát fenyegető török tette különlegessé ezt a tánczenét a nyugati részeken. Egész Európa arról volt híres, hogy divat volt magyar módra táncolni, amihez bizony magyar táncokat kellett muzsikálni. Pl. egy Allemande-ot vagy Branle-t magyar motívumokkal, díszítették ki, és úgy adták elő. Egy Németországban élő zenetörténész Schünemann, azt vallotta, hogy nem feltétlenül csak azok a táncok lehetnek magyar vonatkozásúak, melyek címe viseli a magyarságra utaló kifejezéseket, (PL: Ungaresca.), hanem más címeken fennmaradt darabok is. A darabok közös ritmikája az, ami arra utal, hogy Schünemann-nak igaza lehet.

Nagyon ismert tánczenénk, mely idegen zeneszerzők feldolgozásában maradt ránk: Jacob Paix Ungaresca tánca 1583-ból. Mindenképp meg kell említenem Tylman Susatot és Giogio Maineriot, akik szintén híresek az ungaraiscaikról.

³A század egyik legnépszerűbb hangszere a lant volt, mert alkalmas volt virtuóz futamok játékára, többszólamú művek eljátszására, díszítésekkel teli darabok megszólaltatására. Tökéletes volt rajta könnyebb táncdarabokat előadni, és gyönyörűen lehetett vele szóló-énekeket kísélni. A kor leghíresebb lantvirtuóza, és lantkomponistája: Bakfark Bálint (1507-1576) volt.

⁴A XVI. és a XVII. század katonai életében nagyon fontos szerepet töltöttek be a hajdúk, akikről a hajdútáncokat elnevezték. Ezek a zenék régi pásztori-katonai fegyveres táncok.

A század magyar táncait és a népies gyökerű hajdútáncait megfigyelve, észrevehetjük azok belső összetartozását. Megfigyelhetőek a rokon alapvonások, zenei anyagok, hasonló dallamok.

Ebben a században mindenképp megemlítést kívánnak a drezdai és a prágai kéziratok. Magyar táncokat találunk a gyűjteményekben, a drezdai kéziratot tabulatúrák könyvében találjuk az ismert Heiducken Dantz-ot.

---

² Szendrei Janka-Dobszai László- Rajeczky Benjamin: XVI-XVII. Századi dallamaink a népi emlékezetben, Akadémiai Kiadó Budapest

³ Szelényi István: A magyar zene története II., Zeneműkiadó, Budapest, 1959.

⁴ Falvy Zoltán: A magyar zene története, Tankönyvkiadó, Budapest, 1980

XVII. századi gyűjtemények

⁵Megalakulnak a rezidenciális zenekarok. Ezek zenéjéből csak néhány maradt ránk, jóformán csak világi zene formájában. Viszont ezek a csekély fennmaradt muzsikák világossá teszik számunkra, hogy ebben a korban már a magasabb formák kialakítására törekedtek, és az önálló hangszeres zenére is hangsúlyt fektettek. Valószínű, hogy a házi muzsikálást szolgálták ezek a gyűjtemények.

A régi magyar zenekarok elkallódott muzsikáját a kor virginál zenéjéből tudjuk felidézni.

A virginál az egyik legkedveltebb hangszer volt ebben a korban, megtalálhatjuk pl. I. Rákóczi Ferenc udvarában is. Viszont népi hangszernek semmiképpen nem tekintjük, de ami biztos, hogy akkoriban a nép elismert, és nagyon szerette. Talán azt is mondhatjuk, hogy a kor legnépszerűbb hangszere volt. Ezek zenéjéből csak néhány maradt ránk, jóformán csak világi zene formájában.

Természetes volt, hogy az új dallamokat, melyeket a főúri műkedvelő, vagy a muzsikos megkedvelt, és feljegyzett virginálon adta elő.

A kéziratok, melyek gyűjteményként, forrásként szolgálnak nekünk: a Kájoni-kódex, a Vietórisz-kódex valamint a lőcsei és a soproni virginálkönyv.

A lejegyzés tekintetében meg kell említenem, hogy a tabulatúras dallam alá csak egy basszus szólamot jegyeztek le. Más a helyzet azonban a táncokkal. Itt már belső szólamok is szerepet kapnak, valamint törekvés vehető észre, a hangszerszerűbb lejegyzésre is. A fennmaradt anyagokat tekintve, a Kájoni -kódex lejegyzésmódja a legegyszerűbb. Sokkal színesebb, gazdagabb a Vietórusz-kódex, hasonló jellegű a Stark János által birtokolt virginál kötet, legfejlettebb viszont a Lőcsei tabulatúras kötet szerzeményei. Nagyon fontosnak tartom a XVII. századi följegyzéseket, mivel a mai magyar népzeneben is föllelhetőek a század tánc darabjai. Pl. Stark kézirat: Magyar tánc.

Megemlíteném még Speer Dánielt, akinek megjelent az Ungarischer Simplicissimus című regénye. Az általa kiadott könyvben a magyar, lengyel, német, kozák, orosz táncjátékekről hosszan ír. Elmondása szerint, ezeket a táncjátékeket ő maga is hallotta, az Erdélybe tett utazásai alkalmával. A táncok lejegyzéseit tekintve 5 szólamúak, ezért

---

⁵ Szabolcsi Bence: A magyar zenetörténet kézikönyve, Zeneműkiadó, Budapest 1979

feltehetően arra következtethetünk, hogy nem a hazai közönségnek íródott, hanem inkább a távolabbi, protestáns vidékeken élőknek. Mindezek ellenére tagadhatatlan a népzene jellege.

Kájoni -kódex

⁶A Kájoni-kódex, orgona tabulatúra-írással íródott, feltehetően Erdélyben.

A kódex főbb leírója: P. Kájoni János erdélyi ferences szerzetes, orgonista,(1629-1687), aki gondosan lejegyezte azt, amit a nép énekelt, és táncolt. Kájoni Jánoson kívül még 2 társa segített a művek leírásában: Seregély Mátyás és Tasnádi Bálint.

A kézirat nagyon sokáig Csíksomlyón volt, a ferences zárda tulajdonában, majd később Kolozsvárra került.

A században megmaradt gyűjtemények közül a Kájoni-kódex lejegyzése a legegyszerűbb

A kódex tartalmaz olasz és német műveket, francia szvitmuzsikát, rengeteg egyházi éneket, valamint a 17. század népi táncdallamainak kétszólamú virginál átíratát.

Kilenc részre oszthatjuk a gyűjteményt.

Megemlíteném a híres Balassi Bálint énekét: Bocsásd meg Úristen ifjúságomnak vétjét, ami a kötet kiemelkedő egyházi versének dallama. Az egyházi dallamokon kívül, népi táncdallamok is szerepet kaptak a gyűjteményben. Ilyen többek között az Apor Lázár tánca, Pajkos tánc, Nyíri tánc, Az én ágyam csak, Mikes Kelemen tánca.

⁷ 2. ábra: Pajkos tánc a Kájoni-kódexből;

⁶ Falvi Zoltán: A magyar zenetörténete, Tankönyvkiadó, Budapest, 1980.

Mindemellett megtalálhatunk a gyűjteményben néhány magyar világi dalt is, pl.: A nyúl éneke (Napjainkban is használatos népdal, II. Rákóczi György énekére utalhat.), Lupul Vajdáné éneke, Tegnap groff halála

Vietórisz-kódex

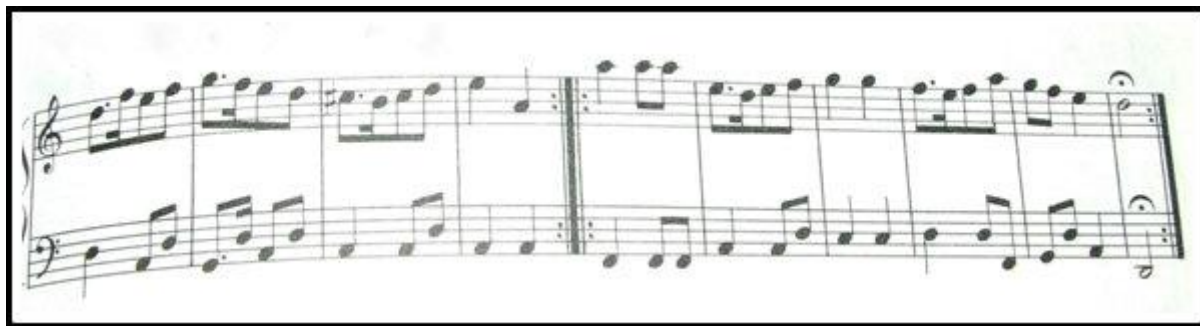
⁸1680 körül jegyezték fel a Vietórisz kéziratot. Nagyrészt kétszólamú tabulatúrással íródott. Pontosán nem lehet tudni, hogy kik írták, annyit tudunk, hogy öt vagy hat feljegyző írta meg. Nevét a Vietórisz családról kapta, mert az ő könyvtárukából került elő a kézirat.

A Vietórisz-kódex majdnem 400 darabot találhatunk a gyűjteményben, e gyűjtemény anyaga a leggazdagabb.

Tartalmát tekintve, egyházi és világi énekek (17 magyar világi ének), népies magyar szlovák, német dallamokat, táncdarabok, szvitmuzsikák, valamint önálló hangszerre, főleg trombitára írt muzsikák feljegyzése. A 17. századból ismert lírai dalok (virágénekek) javarészt 14 világi ének dallamát a Vietórisz kódexben találjuk. Példának említeném; Térj meg a bujdosásaidból, Mint sír az fejr hattyú stb.).

Híres magyar-szlovák táncok például; Süveges tánc, sípos tánc.

A kézirat 14 csoportra osztja a dallamokat. A magyar zenetörténet számára ez a kódex igen fontos szerepet tölt be, a 14 csoport közül a legfontosabb az első. Itt találhatjuk meg a magyar szövegekre íródott dallamokat.

⁹ 3. ábra Magyar tánc a Vietórisz-kódexből;

⁷ Kép: Szabolcsi Bence: A magyar zenetörténet kézikönyve, Zeneműkiadó, Budapest, 1955.

⁸ Falvy Zoltán: A magyar zene története, Tankönyvkiadó, Budapest, 1980

⁹ Kép: Dobszay László: A magyar zene története, Gondolat kiadó, Budapest 1984.

A tabulatúrák sorok elején találhatóak a szövegkezdetek, melyek többnyire a 17. századbeli magyar versre vonatkoznak. A második csoport nyugat-európai szvittípusú táncok gyűjteménye. A táncok többsége courrante, sarabande, gliarda, bergamascá, valamint rondeau. A lengyel zenetörténet számára a harmadik csoport a legfontosabb, ebben többnyire corea-kat (táncokat) találunk lengyel feliratokkal.

Lőcsei virginálkönyv

¹⁰A felvidéki Samuel Marckfelder által 1660-1670 tájékán összeállított gyűjtemény. Összesen 141 darabot tartalmazó több kötetből álló kéziratsorozat. Tartalmát tekintve: német korálok, olasz és francia szvitek, valamint hangszeres darabok: német, magyar, lengyel és szlovák táncmuzsikák.

A kéziratokban összegyűjtött chorea-k betűrendbe szedve követi egymást és igen fejlett technikáról adnak bizonyosságot.

A virginálkönyvben található darabokat bátran összevethetjük az európai hangszeres szvitmuzsikával.

A gyűjtemény magyarvonatkozású darabjai: ¹¹Chorea Hungarica, és két Chorea Polonica, nyolc Chorea-k: Chorea EX A, Chorea, EX B, Chorea EX C, Chorea EX D, Chorea EX E, Chorea EX F, Chorea EX G, Chorea EX H

Farkas Ferenc magyar zeneszerző dolgozta fel ezeket a darabokat, melyeket gyakran hallhatunk hangversenyeken, egyaránt hazánkban és külföldön is.

¹² 4. ábra: A táncsorozat egyik darabja

¹⁰ Szabolcsi Bence: A magyar zenetörténet kézikönyve, Zeneműkiadó, Budapest 1979

¹¹ Dobszay László: A magyar zene története, Gondolat kiadó, Budapest 1984.

Tudni kell, hogy ezeknek a stilizált táncoknak a hangszerismerete igencsak a többi virginálkönyv felett van valamint, ebben a században ez a zeneanyag képviseli a legkiforrottabb önálló hangszeres stílust. Egy későbbi magyar tánczenével, a verbunkossal áll összefüggésben, valamint megfigyelhető hogy a lengyel tánczenéhez nagyon hasonló szinte virtuóz elemeket tartalmaz.

Soproni virginálkönyv:

¹³A könyvet Stark-féle virginálkönyvnek is nevezik, mely 1689-ben Jacob Strack tulajdonában volt. Payr Sándor a darabok kottázója szerint a kötet írója: Wohlmuth János soproni orgonista.

A kötet 56 főleg német darabot tartalmaz, de találunk benne összesen 4 magyar táncot is. (Ungerischer Tanz). Zenetörténeti szempontból számunkra ezek a legfontosabb táncok, és ma ezek a legismertebbek, melyek közül hármat többszólamúan jegyez le, csak az Erdély fejedelem tánca c. darabnál kétszólamú a lejegyzés. Ma Világi és egyházi dallamokat, táncokat, korálokat találunk a kötetben.

¹⁴ 5. ábra Magyar tánc a Stark-féle virginálkönyvből

¹² Szabolcsi Bence: A magyar zenetörténet kézikönyve, Zeneműkiadó, Budapest, 1955.

¹³ Dobszay László: Magyar zenetörténet, Gondolat kiadó, Budapest, 1984.

¹⁴ Kép: Szabolcsi Bence: A magyar zenetörténet kézikönyve, Zeneműkiadó, Budapest, 1955.

Nagyon fontos, hogy a Soproni virginálkönyv már nem tabulatúras írásmóddal, hanem rendes hangjegyekkel íródott.

Magyar vonatkozású darabok: Az Erdélyi fejedelem magyar tánca, Thököly táncza nótája, Két magyar tánc.

A kötet jelenleg Sopron város múzeumának tulajdonát képezi.

XVIII. századi gyűjtemények

¹⁵Magyarország zenetörténete a 18. század tájékán érte el a legsajátosabb végleteket, hatalmas átalakulásokról tudunk e kor történetéről beszámolni. A rezidenciákon, és a városokban szinte csak külföldi zeneszerző, karmestere, zenész volt. Nem beszélve a hangszerkészítőkről, és a zeneműkiadókról. Kivétel nélkül német és cseh emberek neveivel találkozunk.

Megalakul az első zeneiskola, ami Nase György nevéhez fűződik.

Ha a 18. század gyűjteményeit tekintjük, láthatjuk, hogy nagy része az előző évszázad dallamvilágát, és formáit követik, úgymond magyarosan folytatja. Arra törekednek a zenében is, hogy megmutathassák a magyar zene legsajátosabb jegyeit, hogy ez által külön egyéniséggé váljon Európában.

Emellett természetesen megtaláljuk a korabeli európai táncokat és hangszeres műveket, elég sokféle stílussal ötvözve.

¹⁶A fennmarad források főként műkedvelő zenészek által összeírt házi muzsikálásra szánt gyűjtemények, melyben a lejegyző zenei ízlését is megfigyelhetjük. A gyűjtemények a következők: Lányi Zsuzsanna forrásai (1729), Apponyi-kézirat (1730), Szirmai Anna Keczer Anna gyűjteménye és a Sepsiszentgyörgyi kottás kézirat a század közepéről, továbbá Linus atya gyűjteménye, mely azokat a táncokat tartalmazza, amelyek egy-egy iskolai színjátszás keretében hangzott el.

Említést kell tennem a századvégi új magyar nemzeti táncról, amely a régi magyar tánczenéből fejlődött ki. Ez a verbunkos, melyet a nemzeti öntudat hírtelen megerősödésével magyarázhatunk. Ebben a században nincsen olyan nagy komponista, akit ne vonzott volna ez a fajta magyar zene.

---

¹⁵ Dobszay László: A magyar zene története, Gondolat kiadó, Budapest 1984.

¹⁶ Szelényi István: A magyar zene története II., Zeneműkiadó, Budapest, 1959.

A kor legsajátosabb stílusa a verbunkos, mely ettől kezdve nagyon hosszú ideig a magyar zenét jellemzi. A verbunkos szó a verbuválás szóból ered, a katonasághoz kötődik, verbuválást jelent. A Linus-féle táncgyűjteményben találjuk a leghíresebb verbunkost, ami a Szamárjárás címet viseli.

A verbunkos zenét igen könnyen fel lehet ismerni, hiszen jellegzetesen pontozott ritmusú és páros ütemű, melyeket triolákkal díszítenek, és jellemi a „bokázó” zárlattípus. (Későbbiekben ez lett a csárdás alapja.)

Sepsiszentgyörgyi kézirat

¹⁷ Sepsiszentgyörgyön találta Domokos Pál Péter ezt a kéziratot kottagyűjteményt, 1950-ben. A kézirat a lelőhelyéről kapta a nevét. Bár Sepsiszentgyörgyön bukkant rá a megtaláló, származási területét tekintve mégis inkább a szászok lakta Erdélyre tehető, és valószínű, hogy 1757-ben keletkezett. A gyűjtemény lejegyzői valószínű, hogy német muzsikusként voltak, ezért is rengeteg neves olasz és német zeneszerző darabjaira bukkanhatunk a kéziratban. A gyűjtemény legnagyobb része sajnos máig is kiadatlan, és a kutatáshoz még rengeteg munkára van szükség.

¹⁸A kéziratban összesen 91 számozatlan lapot találunk, mely kottás lejegyzéssel íródott. Megtalálhatóak benne olyan darabok, melyek hegedűre és hangszeres együttesre íródtak.

Többnyire táncokat jegyezték le a kéziratban.

Bár valószínűsíthető, hogy a kézirat lejegyzői németek voltak, de talán magyar anyanyelvű gyűjtő is volt köztük, mindenesetre erre utal a magyar címeket használó darabok; Magyar Tántz.

A kéziratban 5 magyar táncot találunk, melyet egy szólamban jegyezték le. A táncok jellege a verbunkos előtti időszakra utal.

A gyűjteményben megtaláljuk még pl. Vivaldi, Castrucci, Telemann, műveit is.

Domokos Pál Péter a gyűjteményt az Országos Széchényi Könyvtár Zeneműtárába helyezte el.

---

¹⁷ Falvi Zoltán: A magyar zenetörténete, Tankönyvkiadó, Budapest, 1980.

¹⁸ Szabolcsi Bence: A magyar zenetörténet kézikönyve, Zeneműkiadó, Budapest, 1955.

¹⁹ 6. ábra Magyar táncok a sepsiszentgyörgyi

Apponyi kézirat

²⁰A gyűjtemény, mint hangszeres kézirat csaknem 20 évvel a szatmári békekötés után 1730-ban keletkezett, a felvidéken élő nemesek, és polgárok ízlését mutatja be, viszont a kézitról először 1960-ban értesültünk. Ez az első olyan kézirat, melyben igen komoly változás figyelhető meg. Díszítésmódja nagyban eltér az eddigi európai és magyar szokásoktól. Ilyen például a; „Meghalt, meghalt a cigányok vajdája” kezdetű dal.

A kuruc nótákat rengeteg helyen ötvözte a népzene, és az első hiteles kuruczenét ebben a kéziratban találhatjuk. Ezek a dalok a kuruc katonák énekei voltak.

A kuruc nóták nagyon ritmikája nagyon feszes, hangneme legtöbbször fríg. A legjellegzetesebb kuruc dal a Rákóczi-nóta, ami nem egyenlő a Rákóczi indulóval. A két mű között 100 év telt el. A Rákóczi-nóta 1790-ben a nemzeti egység jelképévé vált.

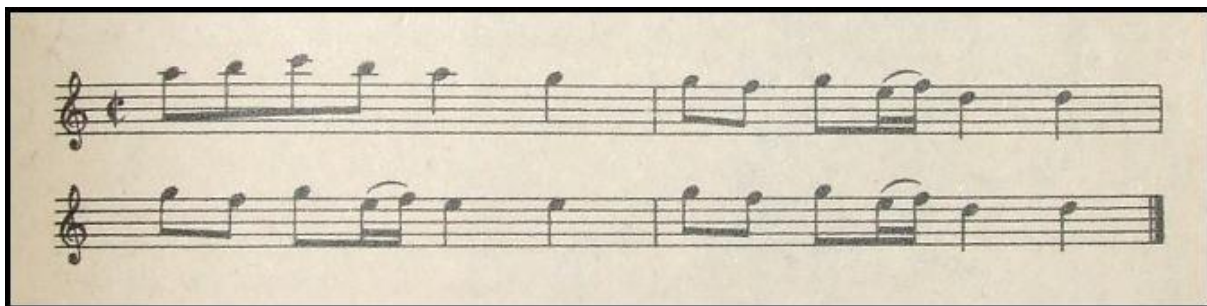
¹⁹ Kép letöltve: <http://mek.oszk.hu/02000/02044/html/2kotet/45.html>

²⁰ Falvi Zoltán: A magyar zenetörténete, Tankönyvkiadó, Budapest, 1980.

Az Apponyi kéziratban találunk néhány asztali nótát, melyeket feltehetően a főúri lakomákon muzsikáltak a zenészek. Viszont a gyűjtemény tartalmaz rokokó és barokk típusú darabokat is.

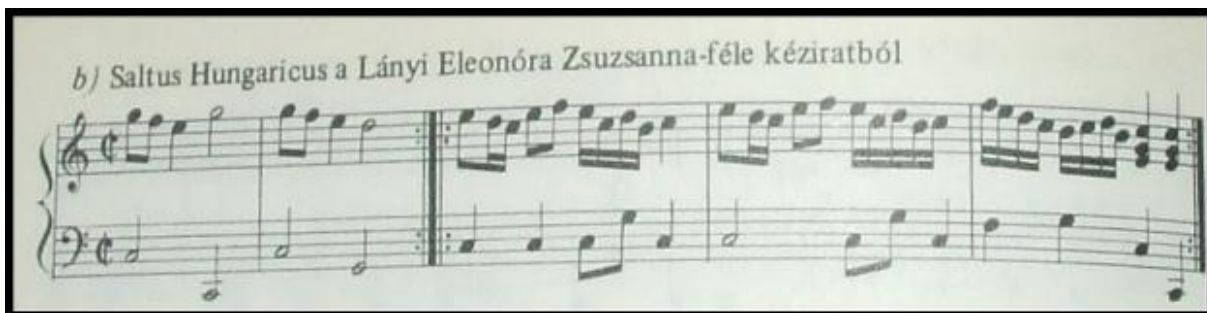
Bepillantást tehetünk a verbunkos korszak kezdetéhez, hiszen ehhez hasonló műveket is megtalálunk ebben a forrásban.

²¹ 7. ábra Az Apponyi kéziratban található: „Kuruc Nota”

Lányi Zsuzsanna-féle kézirat

²²A kézirat 1729-ben készült el. 145 darabot tartalmaz, és hat táncot találunk benne, mely Magyar tánc feliratú. Viszont van olyan stájer tánc is a gyűjteményben, melyet néhány helyen magyar táncként jegyeznek.

²³ 6. ábra Saltus Hungaricus a Lányi Zsuzsanna-féle kéziratból

²¹ Kép: Falvi Zoltán: A magyar zenetörténete, Tankönyvkiadó, Budapest, 1980

²² Szelényi István: A magyar zene története II., Zeneműkiadó, Budapest, 1959.

²³ Szabolcsi Bence: A magyar zenetörténet kézikönyve, Zeneműkiadó, Budapest, 1955.

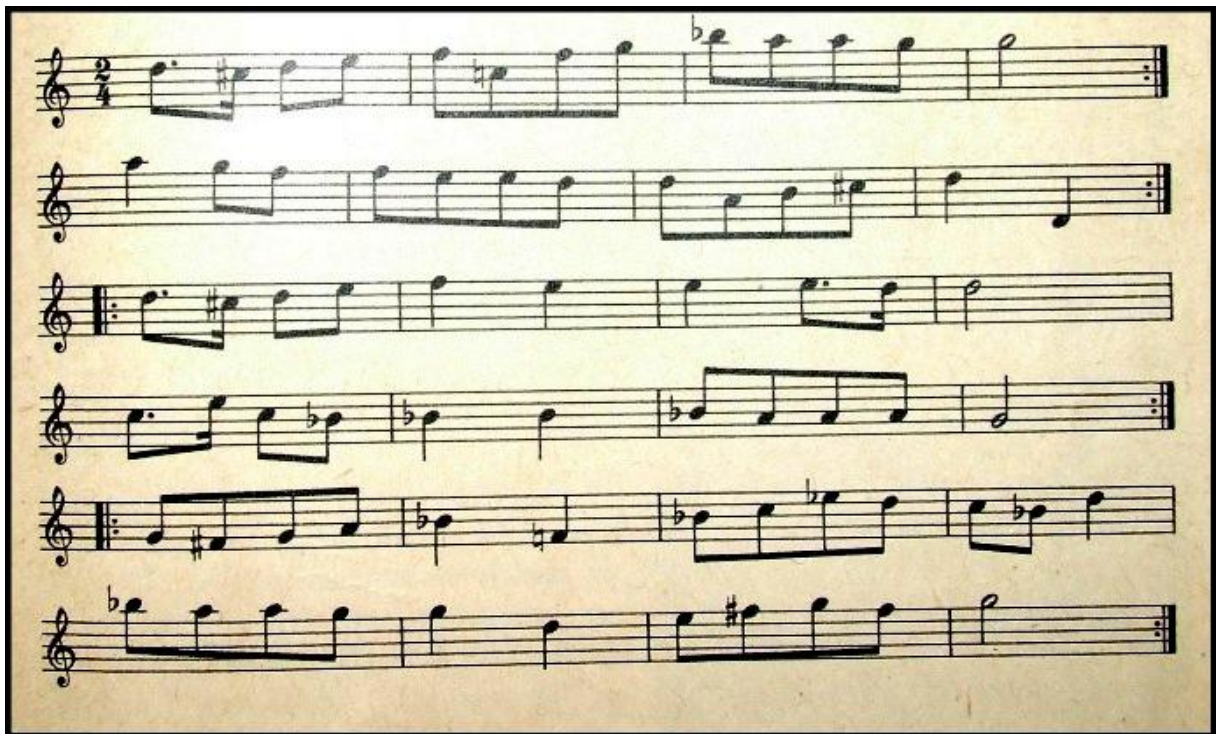

Linus kézirat

A Linus-féle gyűjtemény keletkezési ideje 1780 tájékára tehető. Nevét az egyik felhasználójáról kapta, akinek Linusz volt a neve. Régi és új táncdarabokat, szonátákat, szvitzenéket tartalmaz, melyekben több nemzet dallamát véljük felfedezni; török, lengyel, magyar német, olasz. Ezek mind-mind iskolai színjáték kísérőzenéjeként szolgált segítségül.

Ha a szonátákat és a szviteket nézzük, megtaláljuk közöttük Schreier János: Magyar ének című művét.

Elég sok olyan táncot is találunk a gyűjteményben, ami itt láthatunk először. Megtalálhatjuk többek között azt a Szamárjárás nevű táncot is, melyet a legrégebbi verbunkosként is emlegetünk.

²⁴ 7. ábra A Linus-féle táncgyűjtemény Szamárjárás című tánc

²⁴ Kép: Falvi Zoltán: A magyar zenetörténete, Tankönyvkiadó, Budapest, 1980

Magyar táncok előadói Magyarországon

Szeretnék bemutatni három olyan együttest, akiknek repertoárjukban nagyon sok magyar táncot találhatunk, sőt kifejezetten e téma köré építik előadásait. Véleményem szerint ma Magyarországon ez a három zenekar az, aki magas színt, hatalmas zenei hozzáértéssel muzsikál.

Camerata Hungarica együttes

²⁵9. ábra: Camerata Hungarica együttes

Magyarországon az első régizene együttes neve hozzájuk fűzhető. Az együttes alapítója Czidra László, művészeti vezetője: Kállay Gábor. Tagjai nagyon magas szintű zenei tudást birtokolnak. Repertoárjukat tekintve, a teljes magyar és európai középkori zenétől kiterjed a barokk korig. Magyarországon számos koncertjük volt, de emellett meghívást kaptak külföldre is. Megfordultak már Mexikóban, Japánban, Svédországban.

Czidra László halála óta (2001) az együttes fellépéseinek száma nagyon lecsökkent. Az együttes 2010-ban ünnepelte 40. születésnapját, mely keretében jubileumi hangversennyel készültek.

---

²⁵ Kép letöltve: <http://www.momus.hu/article.php?artid=155>

A Camerata Hungarica együttes törzstagjai:

- Kállay Gábor (Furulya, ének)
- Nagy Ottó (Gamba)
- Lorencz Dávid (Lant, Gitár)
- Klembala Géza (Furulyák, csembaló)
- Újházy László (Furulyák)
- Lőrincz László (Furulyák, görbekürt)
- Harsányi Zsolt (Furulyák, dulcián)
- Bodza Klára (Ének)

Musica Profana együttes:

²⁶8. ábra Musica Profana együttes

Az együttes 1987-ben alakult. Repertoárjuk a 16-18. századi zenére terjed ki, mindezt korhű hangszereken eljátszva. Az együttes tagjai tudásukat nemzetközi kurzusokon tökéletesítik. Rengeteg híres magyar és külföldi együttesekkel és énekesekkel zenéltek már együtt.

²⁶ A kép letöltve: <http://www.zemplenfestival.hu/>

A zenekar rendszeresen ad koncertet idehaza és a határon túl is. Külföldön koncerteztek már Ausztriában, Svájcban, Németországba, Lengyelországban, Spanyolországban, és a Vajdaságban.

Az együttes tagjai:

- Andrejszky Judit (Barokk ének, csembaló.)
- Vitárus Piroska (Barokk hegedű.)
- Szabó Zsolt (Viola da gamba)
- Kállay Katalin (Furulyák)

Musica Historica együttes:

²⁷ 7. ábra: Musica Historica együttes

²⁸Az együttes 1988-ban alakult, vezetőjük Csörsz Rumen István. Előadói stílusukat meghatározza, hogy a zenekar tagjai kelet-európai hangszer tudással rendelkeznek. Munkásságukat komoly kutatási háttér jellemzi. Repertoárjuk a XV-XIX. századi

---

²⁷ A kép letöltve: www.musicahistorica.hu

²⁸ www.musicahistorica.hu

magyar és közép-európai muzsikája, viszont mindezek mellett játszanak nyugat-európai muzsikát, török udvari zenét, valamint reneszánsz és barokk zeneszerzők műveit is előadják. Koncertjeiken felcsendülnek ezeken kívül világi és egyházi, énekes és hangszeres zene is, melyeket többnyire régi hangszerekkel adnak elő.

Magyarországon a Musica Historica együttes az egyik legtöbbet koncertező régizene együttes. Rengeteg fellépésük volt már, felléptek többek között koncerttermekben, várakban, múzeumokban, iskolákban.

Rendszeresen fellépnek Erdélyben és a Felvidéken, de koncerteztek már Ausztriában, Olaszországban, Lengyelországban, Törökországban, Németországban és Csehországban.

A zenekar tagjai rendszeresen tartanak régizene kurzusokat.

A zenekar tagjai:

- Csörsz Rumen István (Ének, lant, koboz, barokk gitár, mandora, gitár, tambura, ud, kanun, tekerőlant, fidula, cimbalom, kontra, furulyák, duda, görbekürtök, zergekürtök, töröksíp.)
- Farkas Zoltán (Cselló, fidula, rebek, keman.)
- Kasza Roland (Xilofon, ütőhangszerek, csembaló, orgona, zongora.)
- Kovács Attila (Ének, lant, arciliuto, koboz, psalterium, furulyák, harántfuvola, töröksíp, görbekürt, klarinét, zergekürt, ütőhangszerek.)
- Palócz Réka (Ének, furulyák, hárfa.)
- Széplaki Zoltán (Ének, furulyák, reneszánsz és barokk fuvola, görbekürtök, zergekürt, töröksíp.)
- Tövisházi Zsófia (Hegedű, fidula, rebek.)

Három kitűnő magyar zenekar munkásságát mutattam be, akiket nagyon tiszttelek, és szakmai tudásukra felnézek. Ilyen zenekarok felvételeit bátran megmutathatjuk tanulóinknak, amikor magyar táncot tanítunk, hiszen példamutató a zenéjük

Véleményem szerint a zeneoktatás egy jelentős részét kell, hogy képezzék a zeneművek közösen való meghallgatása.

²⁹„A zenehallgatásból adódó jelenség érdekessége vitathatatlan, azonban a pedagógia számára nagyobb jelentőségű kérdés lehet az, hogy segítséget nyújt-e a zenetanulás egyéb, nem zenei készségek és képességek, vagy az általános intelligencia fejlődésében, segíthet-e a tanulásban, jobb tanulmányi eredmények elérésében.”

Mindhárom együttes repertoárjában találhatóak olyan magyar táncok, melyeket a zeneiskolai képzés során hasznosíthatunk tanítványainknál. Véleményem szerint, nem elegendő az, ha csak egy furulya abc-ben találkozik a tanuló e táncokkal. Be is kell neki mutatni, hogy elképzelése legyen a muzsikák milyenségéről, hangulatáról. Mindehhez nagyon nagy segítségre szolgál nekünk a három együttes hanganyaga.

A zenehallgatás során a gyerekek olyan élményeket szerezhhetnek, melyek segítik őket eligazodni a magyar muzsika sokszínű világában, valamint fejleszti az érzelmi intelligenciát.

Nekünk pedagógusoknak nem csupán gyakorlati zenei ismeretet kell átadnunk a gyerekeknek, hanem a pozitív zenei élményeket is. Egy rosszabbul teljesítő tanuló esetén, akinek kevés tehetsége van a zenéléshez, és kevesebb sikerélmény ötvözi a zeneiskolai tanulmányait, ezeknek a zenének a meghallgatásával, motiválhatjuk a jobb teljesítésre. A zenehallgatás a zenei képességek fokozásában is hatalmas szerepet játszik.

Nagyon fontosnak tartom, hogy, miközben a zenét mutatjuk a gyerekeknek, a zene alatti csendet tartsák be, mivel ennek hiányában nem jön létre a zene befogadása. Ezáltal türelemre is nevelhetjük őket.

Mindenképpen érzékeltnünk kell a tanulóknak a populáris, mai társadalomra rányomott zenei műfaj, és a magyar táncok közti különbséget.

---

²⁹ Hanurik Márta: A zenei képességek szerepe az olvasás elsajátításában (2008)

Magyar táncokat tartalmazó furulya-iskolák

Sajnos nagyon kevés azon furulya-iskolák száma, melyek tartalmazznak magyar táncokat.

Nézzük tehát, hogy az alábbi kiadványokban mely magyar vonatkozású táncokat találjuk meg:

A Lőrincz László-Paragi Jenő: Furulya Abc:

- Kájoni-kódex: Magyar tánc
- Jacob Paix: Ungaresca
- Soproni kézirat: Magyar tánc

A Perényi Éva-Perényi Péter Altfurulya-iskola:

- Négy tánc a Vietórisz kódexből
- Stark-féle virginál kötet: Magyar tánc
- Jacob Paix: Ungaresca
- Lócsei tabulatúrák könyv: Chorea
- Lányi Eleonóra Zsuzsanna-féle kézirat: Saltus Hungaricus

Bali János: Furulya-iskola I. kötet:

- Kájoni-kódex: Pajkos tánc
- Giorgio Mainero: Ungaresca
- Kájoni-kódex: Apor Lázár tánca

Bali János: Furulya-iskola II. kötet:

- Kájoni-kódex: A nyúl éneke
- Stark-féle virginál kötet: Az erdélyi fejedelem magyar tánca

Czidra László: Furulyamuzsika kezdők számára

- Vietórisz: Lassú tánc
- Vietórisz: Ugrótánc

Marina János: Furulyamuzsika kezdők számára II.

- Kájoni-kódex: Apor Lázár tánca
- Stark-féle virginál kötet: Az erdélyi fejedelem magyar tánca

Czidra László: Altfurulya ABC:

A Czidra László Altfurulya Abc-ben főleg olvasógyakorlatén szerepelnek a magyar táncok, egy szólamban lejegyezve. Legtöbb magyar táncot a Kájoni-kódexből és a Stark-féle virginál kötetből találunk meg az Altfurulya Abc-ben-

A felsorolt furulya-iskolák között látható, hogy csak csekély számú a magyar vonatkozású táncok száma. Ami a legtöbb Furulyaiskolában szerepel az a Jacob Paix: Ungaresca-ja és a Stark-féle virginál kötetből: Az erdélyi fejedelem magyar tánca. Látható, hogy a 17. századi magyar táncok közkedveltebbek, viszont a 18. század táncait szinte sehol nem találjuk a furulyaiskolákban.

Valamint elgondolkodtató az, hogy ma Magyarországon nincs egy olyan zeneoktatásra szánt gyűjtemény, mely az összes magyar táncot tartalmazza.

Véleményem a magyar táncok oktatásának fontosságáról

Véleményem szerint minden furulyatanár kötelessége lenne, hogy a gyermekek oktatása során időt szenteljen a magyar táncok megtanítására. Mivel magyarok vagyunk, és tanárok, tehát mi vagyunk a társadalom azon rétegei, akik tudást adnak át a tanulóknak, azt érzem, hogy a mi feladataink közé tartozik az is, hogy nemzeti azonosságtudatra, hazafias nevelésre tanítsuk őket. És a legjobb eszköz a mi kezünkben van, hiszen, mi a zenével taníthatunk a hagyományokat, az ünnepeket és a szokásokat. Amikor megtanítok egy magyar táncot az a célom vele, hogy a zenélés örömét ismertessem meg.

A zeneórák kereteiben táncházba is elmehetünk tanítványainkkal, ahol régizene együttesek muzsikálnak nekünk, és a kor táncait tanulhatjuk meg. A gyerekek megtanulhatják a táncok táncleléseit, és így teljesen más értelmet kap a zene a számukra, amivel könnyebben elsajátíthatják a saját hangszerükön is ezeket a dallamokat. A táncok gyökerei mind-mind a magyar történelemben, a magyar nép hagyományában keresendők. Nagyon sok gyermeknek a hangszer tanuláson belül a ritmus az, amire nehézkesen érez rá. A táncok léleléseit megtanulva, fokozódhat a tudat bennük, hogy mennyire fontos dolog egy a darab lüktetését megérezni, ritmusát tartani, és pontosan játszani.

Az általam felsorolt együttesek többségének programjaiban szerepelnek táncházas muzsikák. Így nem elérhetetlen számunkra, hogy a növendékeinkkel részt vegyünk ilyen programokon.

Sajnos a zenetanulás köréből „kikopott” a magyar táncok tanítása iránti érdeklődés, így véleményem szerint a pedagógusok ennek megváltoztatására még tehetnek valamit. Nekünk zenetanároknak, élnünk kell a kultúra, népies magyar táncok, átadásának lehetőséggel.

Véleményem szerint a furulyaoktatás anyaga nagyon sokrétű. Bele tartozik a XX. századi muzsika, a csákányirodalom zenéje, a barokk zene, a reneszánsz zenéje, és helye van a magyar táncok különleges világának is.

Interjú Szabóné Bíró Klárával és Kovács Attilával

Szakmailag két kitűnő pedagógusnak tettem fel azt a kérdést, hogy miért is tartják fontosnak a magyar táncok oktatását.

Szabóné Bíró Klára:

Miskolcon született. Tanulmányait a Zenei Általános Iskolában kezdte, majd a miskolci Bartók Béla Zenegimnáziumában folytatta. Diplomáját a Liszt Ferenc Zeneművészeti Főiskola Miskolci Zenetanárképző tagozatán szerezte fagott, ének-zene és szolfézs szakon.

A miskolci Egressy Béni Zeneiskolában tanít 1971 óta, fagottot, furulyát és szolfézszt. Később elvégezte a főiskolai furulya szakot is. Mára már a fagott és a szolfézs oktatás részéről megszűnt.

Nagyon sok növendéke választotta már továbbtanulása során a zenei pályát. Kiváló eredményeket érnek el növendékei országos és megyei furulyaversenyeken, országos barokk zeneiskolai fesztiválokon, kamaraversenyeken. Éppen ezért ő az ³⁰„akinek alázatos oktatói és szervezői munkája eredményeként a miskolci furulyaoktatás az országos élvonalba tartozik.”

G-B.B.: - *Miért tartja fontosnak a magyar táncok oktatását?*

Sz.B.K.: - Nagyon fontosnak tartom, hogy ne csak a furulyázás technikai részét tanítsuk meg a gyerekeknek, hanem célunk az legyen, hogy zenéljenek. A kisgyerekeknek eleinte azért tanítom a magyar táncokat, népdalokat, mert azt szeretném, ha a saját népzeneink és táncainkon keresztül tanulna meg zenélni, nem pedig más népek zenéin keresztül. Véleményem szerint ezek által könnyebben megtanulnak hangszereken játszani, és a dallamok előadásmódját színesíthetjük velük.

Pl. a gyermekmondókák is mind-mind páros lüktetésűek, úgy, mint sok magyar tánc is, ezáltal hamarabb megkedvelik múltunk örökségeit.

---

³⁰ www.furulya.hu

Az a célom a táncok oktatásával, hogy a gyerekek megszeressék azt a zenét, ami a magyarságunk nagyon fontos része, és ez a szeretet megmaradjon, szívükben első legyen a magyar zene.

Kovács Attila:

Miskolcon született. Zenei tanulmányait a Fazekas Utcai Általános Iskolában kezdte, zongora és klarinét szakon, majd a miskolci Bartók Béla Zeneművészeti Szakközépiskolában folytatta tanulmányait, diplomát szerzett a Miskolci Egyetem Bartók Béla Zeneművészeti Intézetében szolfézs-zeneelmélet és karvezetés szakon, később pedig elvégezte a furulya szakot is. Pár éve magánúton lantozni is tanul.

2006-tól tanít az Egressy Béni-Erkel Ferenc Zeneiskolában szolfézszt és furulyát. Tanítványai számtalan versenyen értek már el kimagasló eredményt regionális és országos versenyeken. 2011 óta aktív tagja a Musica Historica együttesnek.

Interjú Kovács Attila tanár úrral

G-B.B.: - *Miért tartod fontosnak a magyar táncok oktatását?*

K. A.: - Rengeteg forrásunk van, ahol közép-európai és magyar zenét találhatunk, ahol nagyon sok magyar táncal találkozhatunk. Azért szeretem tanítani a magyar muzsikát, mert viszonylag könnyen felfogható, vidámságot kelt, és a gyerekek kedvét fellendíti. Egy hihetetlen jó anyaggal rendelkezünk, melyet tanításunk során hasznosíthatunk. A zenetanulás első részében az a feladatunk, hogy meghozzuk a tanulók kedvét a zenéléshez. Ezek a táncok tökéletesek, hiszen egy pici gyermekhez mérten rövidek, de annál látványosabbak. Saját általam összeválogatott kottából tanítok, mely nagy részét reneszánsz és barokk táncok, magyar népdalok és magyar táncok alkotják. Tapasztalatból mondom, hogy a táncokon keresztül sokkal könnyebben megtanulják a gyerekek pl. a staccatot is

Gondoljunk csak bele, mennyire nagy zenei örömet tudunk okozni egy kicsi gyermeknek, aki nemrég kezdett el furulyán tanulni, ha megtanult egy magyar táncot,

dob, gitárkísérettel adhatja elő. A tanítványaim nagyon szokták szeretni az ilyen produkciókat, ahol számukra furcsa stílusban játszhatnak „komolyzenét.”

Az improvizáció gyakorlására is kitűnő lehetőséget biztosítanak számunka ezek a muzsikák. Pl. a Stark gyűjteményben található magyar táncok tökéletesen alkalmasak rá.

Később, amikor már sokkal nagyobb a tanuló, számára más értelmet nyernek ezek a zenék, így velük vissza is térünk a magyar táncok világára. Akkor már egy komplett nagyzenekarral, nagyon rengeteg korhű hangszerrel szoktuk előadni a táncokat.

Láthatjuk tehát, hogy a magyar táncok végig is kísérik a zenetanulást és még ezen túl is hatalmas sikerélményeket okoznak.

Ami még számomra nagyon fontos, hogy egy gyermek legyen tisztában a zenei múltunkkal és ismerje a magyarsághoz fűződő muzsikákat.

Utószó

Szakdolgozatom célja az volt, hogy feltárjam és bemutassa magam és dolgozatom olvasói előtt a magyar táncokat, és pontos képet tudjak adni arról, hogy ma mennyi szerepet kap a furulyaoktatásban.

Rálátást kaptam arról, hogy a mai furulyaoktatásban hol helyezkednek el a táncok. Az eredmény sajnos azt mutatja, hogy nagyon csekély mértékben vannak jelen. Ha a furulya-iskolák tartalmait nézzük, csak elvétve találunk benne magyar táncot. Nincs egyetlen olyan összefoglaló gyűjtemény sem, mely tartalmazza az összes magyar táncot és ma Magyarországon nincsen olyan hely, ahol a magyar táncok zenetörténeti oktatásával foglalkoznának. Feltehetjük magunknak a kérdést, hogy vajon ennek mi lehet az oka, hiszen múltunk, történelmünk részeként kellene tekintenünk a régi magyar zenét is. Meg kellene becsülnünk, és büszkén kellene vállalnunk a táncainkat, hiszen hozzánk tartoznak.

Mindezeken túl, szakdolgozatomban olvashatjuk a táncok fontosságát pedagógiai szempontból is. Vétek lenne kihagyni tanításunkat, hiszen megkönnyíti a munkákat, vidámságot teremt a zeneórákon és meghozza a zene szeretetét a tanulóknak.

Én azt vallom, hogy úgy, ahogy nyelvünket sem cseréltük le az évszázadok alatt, régi magyar zenénket sem hagyjuk veszni, és mi zenetanárok járuljunk hozzá ehhez.

Pedagógus munkám során mindvégig törekedni fogok arra, hogy a tanulóim már a zenetanulásuk kezdetén megkapják tőlem a múltunkhoz szorosan fűződő magyar táncok oktatását.

Felhasznált irodalom

- Barkóczy Ilona-Pléh Csaba: Tanulás és motiváció, Tankönyvkiadó, Budapest
- Bárdos Kornél: Magyarország zenetörténete II., Akadémiai Kiadó, Budapest, 1990.
- Dobszay László: A magyar zene története, Gondolat kiadó, Budapest 1984.
- Dobszay László: A népzene pedagógiai jelentősége, Planétás kiadó, Budapest, 1997.
- Falvi Zoltán: A magyar zenetörténete, Tankönyvkiadó, Budapest, 1980.
- Hanurik Márta: A zenei képességek szerepe az olvasás elsajátításában (2008) Magyar pedagógus 108. évf. 4. szám
- Szabolcsi Bence: A XVII. Századi magyar világi dallama, Akadémiai Kiadó, 1951.
- Szabolcsi Bence: A magyar zenetörténet kézikönyve, Zeneműkiadó, Budapest, 1955.
- Szelényi István: A magyar zene története II. Zeneműkiadó, Budapest, 1959.
- Szendrei Janka-Dobszay László- Rajeczky Benjamin: XVI-XVII. Századi dallamaink a népi emlékezetben I. Dallamközlés, Akadémiai kiadó, Budapest 1979.
- <http://www.momus.hu/article.php?artid=155>
- <http://www.musicahistorica.hu>
- <http://www.zemplenfestival.hu/>
- <http://mek.oszk.hu/02000/02044/html/2kotet/45.html>